

преступлений // Актуальні проблеми діяльності ОВС по попередженню, розкриттю і розслідуванню злочинів. – Ч. II. – Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса: НДРВВ ОІВС МВС України, 2000. – 244 с. Семеншин М.О.

КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКА ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ

Автором здійснена спроба виділити грабежі, розбої та вимагання, вчиненні неповнолітніми в окрему підгрупу корисливо-насильницьких злочинів, вказано на необхідність окремого дослідження даної підвиду та на основні заходи, які необхідно спрямувати на запобігання корисливо-насильницьким злочинам неповнолітніх

Ключові слова: корисливо-насильницька, злочинність неповнолітніх, запобігання корисливо-насильницьким злочинам

Семеншин М.О.

КОРЫСТНО-НАСИЛЬСТВЕННАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ НЕСОВЕРШЕННО-ЛЕТНИХ

Автором осуществлена попытка выделить грабежи, разбои и вымогательства, совершенные несовершеннолетними в отдельную подгруппу корыстно-насильственных преступлений, указано на необходимость отдельного изучения этих преступлений, основные мероприятия, которые необходимо направить на предотвращение корыстно-насильственных преступлений несовершеннолетних

Ключевые слова: корыстно насильственная преступность несовершеннолетних, предупреждение корыстно-насильственных преступлений

Semenyshyn M.O.

PROFIT-MOTIVATED VIOLENT CRIMES OF MINORS

In the article the attempt to separate stealing openly, robbery and blackmail committed by minors from other profit-motivated violent crimes is made; the necessity of the separate investigation of the mentioned group of crimes is highlighted, and the main measures that are aimed at the prevention of such crimes are pointed out.

Keywords: profit-motivated violent crimes, crimes committed by minors, prevention of the profit-motivated violent crimes

Федорак Л. М.

ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ СТАТТІ 69-1 КК УКРАЇНИ ДЛЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ

УДК 343.211.2

Актуальність теми. У кримінальному законі України станом на сьогоднішній день залишається не вирішеним питання впливу пом'якшуючих та обтяжуючих обставин на покарання. Перша відповідна спроба здійснена в ст. ст. 69, 691 КК України. Для дослідження було проаналізовано судову практику в Україні щодо застосування норми ст. 691 КК України при призначенні покарання в період з 01.06.2008 року до 01.01.2010 року. Протягом вказаного періоду згідно даних Державного реєстру судових рішень в Україні було проголошено 200 вироків

застосуванням статті 691 КК України [1]. При цьому вказана практика показала, що тільки у 4 % вироків були наявні всі нормативно визначені підстави для її застосування. Таким чином, постає питання правового значення відповідної норми та необхідності її існування, що зумовлює актуальність даної публікації.

Ступінь розробки теми. Слід зазначити, що вказана норма внесена до КК України згідно Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності» від 15.04.2008 р. У зв'язку з чим, відповідна проблематика в Україні на даний момент ґрунтовно не досліджувалась. Перша спроба у даному напрямку зроблена Т. І. Нікіфоровою в контексті аналізу пом'якшуючих покарання обставин. Автор вважає, що ст. 691 КК України є першим кроком в реалізації ідеї конкретизації кримінально-правового значення обставин, які пом'якшують покарання [2]. Однак Т. І. Нікіфоровою не піднімається питання, наскільки вказана ідея має практичне застосування.

Мета публікації є виявлення проблем, у зв'язку із існуванням, яких суди не застосовують або застосовують безпідставно ст. 691 КК України, а відповідно і правового значення ст. 691 КК України для призначення покарання в контексті впливу на нього обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Перша спроба в напрямку визначення впливу обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання, була відображена в ст. 69 КК України, яка передбачає можливість призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом.

Відповідна норма містилась і в ст. 44 КК Української РСР 1960 р. [3]. Однак згідно вказаної норми підставами призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, були виняткові обставини, які визначались по-різному. Проте всі їх визначення мали спільним те, що їх автори визнавали як ряд певних обставин, що пом'якшували відповідальність винного [4].

Таким чином, питання впливу обставин на призначуване покарання вперше було вирішено в контексті призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом. Як норма ст. 44 КК Української УРСР [3], так і норма ст. 69 КК України нічого не зазначають про обставини, що обтяжують покарання.

З огляду на вказане, ст. 69 КК України підлягає застосуванню і у випадках наявності обставин, що обтяжують покарання.

Наступним кроком на шляху вирішення питання впливу на покарання обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання, стало прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-

процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності» від 15.04.2008 р. [5], згідно якого було доповнено КК України ст. 691.

Як вбачається із змісту відповідної норми, вона може бути застосована тільки у випадку відсутності обставин, що обтяжують покарання.

Звідси не логічною є позиція законодавця: призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, можна у випадку наявності і обтяжуючих покарання обставин, а призначити покарання у розмірі не більше двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією, можна лише у випадку відсутності обставин, що обтяжують покарання.

Тобто законодавець допускає можливість призначення більш м'якого покарання у випадку наявності обставин, що пом'якшують і обтяжують його, ніж у випадку наявності виключно обставин, що пом'якшують покарання. І при цьому тільки конкретно визначених.

Таким чином, напрашується висновок, що з'явлення із зізнанням, щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди та визнання вини в сукупності (являється підставою застосування ст. 691 КК України) мають менш пом'якшувачий вплив на покарання, ніж в сукупності будь-які (хоча б дві) пом'якшувачі покарання обставини, а також обтяжуючі обставини.

Слід зазначити, що ст. 69 КК України звертає увагу на те, що такі пом'якшувачі покарання обставини повинні істотно знижувати ступінь тяжкості вчиненого злочину, а крім того суд повинен врахувати особу винного. Думається, що з'явлення із зізнанням, щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди, визнання вини в сукупності істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину. Оскільки істотність зниження ступеню тяжкості вчиненого злочину визначається як істотно менша суспільна небезпека відповідного злочину в порівнянні з більшістю злочинів даного виду [6; 7; 8].

З огляду на викладене, впливає висновок, що у випадку наявності вказаних обставин і обставин, що обтяжують покарання, суд не має можливості застосувати ст. 691 КК України, однак має можливість призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом.

Водночас, у випадку наявності тільки вказаних пом'якшувачих покарання обставин суд зобов'язаний призначити покарання, яке не перевищує двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК України. Тобто встановлюється-

ся межа суворості покарання за наявності пом'якшуючих покарання обставин. Отже, законодавець не заперечує можливість призначення у такому випадку більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, достатньо, щоб покарання було меншим двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК України.

Таким чином, фактично необхідність існування ст. 691 КК України зводиться до обмеження суворості покарання при наявності у справі певних визначених законом обставин, що пом'якшують покарання, та відсутності обставин, що обтяжують покарання. З огляду на викладене, ст. ст. 69, 691 КК України окреслюють верхню і нижню межу строку і розміру покарання у випадку наявності щодо першої статті і пом'якшуючих, і обтяжуючих покарання обставин, а щодо другої – тільки пом'якшуючих обставин.

При цьому ст. 69 КК України вирішує вказане питання на користь обставин, що пом'якшують покарання, і які здатні істотно знизити ступінь тяжкості вчиненого злочину (мається на увазі, типовий ступінь тяжкості злочину).

Отже, незалежно від того, які обтяжуючі покарання обставини наявні у справі, і яка їх кількість, якщо обставини, що пом'якшують покарання, істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, суд вправі призначити покарання більш м'яке, ніж передбачено законом.

При цьому, якщо у справі наявні такі пом'якшуючі покарання обставини як з'явлення із зізнанням, щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди, визнання вини, в не залежності від їх можливості істотно знизити ступінь тяжкості вчиненого злочину та у випадку відсутності обставин, що обтяжують покарання, суд обмежений межею суворості покарання, яке може бути призначене у конкретній справі, – не більше двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК України.

Слід звернути увагу, що ст. 691 КК має імперативний характер. Оскільки у ній зазначається, що у визначеному випадку покарання не може перевищувати певного розміру чи строку. Водночас, застосування ст. 69 КК України є правом суду. Оскільки вона передбачає, що суд може призначити (а може і не призначити) більш м'яке покарання, ніж передбачено законом. Однак, як встановлює ч. 1 ст. 69 КК України, суд не має права призначити покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої для такого виду покарання в Загальній частині КК України.

Таким чином, межі м'якості покарання (ст. 69 КК України) за наявності пом'якшуючих та обтяжуючих покарання обставин та межі суворості покарання (ст. 691 КК України) за наявності обставин, що пом'якшують покарання, встановлені законодавцем та не можуть бути змінені судом. Однак, якщо межа суворості покарання в обов'язковому порядку повинна бути дотримана судом, то дотримання межі м'якості покарання є правом суду.

Однак виникає питання, як практично призначити покарання з дотриманням вимог і ст. 69, і ст. 691 КК України.

Так, до прикладу підсудний вчинив злочин, передбачений ч. 3 ст. 185 КК України. Санкція статті передбачає позбавлення волі на строк від трьох до шести років. Якщо обставини справи вказують на з'явлення із зізнанням, щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди, визнання вини та відсутність обставин, що обтяжують покарання. У такому випадку суд зобов'язаний застосувати ст. 691 КК України і призначити покарання не більше двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК України. Після цього суд повинен проаналізувати вказані обставини на предмет їх можливості істотно знизити ступінь тяжкості вчиненого злочину (типовий) та врахувати особу винного. Слід зазначити, що, незважаючи на право суду застосовувати ст. 69 КК України, однак він зобов'язаний проаналізувати вказані питання. У випадку позитивної відповіді на зазначені питання суд може застосувати ст. 69 КК України.

Однак припустимо іншу ситуацію, коли у справі наявні обтяжуючі покарання обставини. У такому випадку суд має право «обійти» межу суворості покарання. Однак він і може також проаналізувати пом'якшуючі покарання обставини на предмет їх можливості істотно знизити ступінь тяжкості вчиненого злочину (типовий) та врахувати особу винного, і відповідно застосувати ст. 69 КК України. Або ж можлива ситуація, коли у справі наявні не всі пом'якшуючі покарання обставини, передбачені п. п. 1, 2 ч. 1 ст. 67 КК України (до прикладу, особа не має можливості відшкодувати завдані збитки) або ж наявні інші пом'якшуючі покарання обставини. У вказаних випадках ст. 691 КК України уже не підлягає застосуванню. Отже, в таких випадках законодавчо не встановлена межа суворості покарання. Однак можливе застосування ст. 69 КК України.

Таким чином, залишається великий простір для правозастосування.

Висновки. З огляду на викладене в даній публікації, слід зазначити, що в КК України чітко прописані умови пом'якшення покарання до найвищої межі (ст. 69). Водночас, умови дотримання нижньої межі

пом'якшення покарання або межі суворості покарання за наявності пом'якшуючих покарання обставин (в чому і полягає правове значення ст. 691 КК України для призначення покарання) зустрічаються рідко і відповідно такої межі практично не існує. Крім того, вона виключає випадки наявності обставин, що обтяжують покарання. Тим самим, у ній не врегульовано питання одночасного врахування обставин, що пом'якшують і обставин, що обтяжують покарання, яке є найбільш проблемним у питанні застосування вказаних обставин.

Отже, у наявній своїй нормативній конструкції правове значення ст. 691 КК України для призначення покарання нівелюється.

1. Державний реєстр судових рішень// [http://www.reyestr.court.gov.ua/pls/apex/f?p=301:1:984994191235439](http://www.reyestr.court.gov.ua/pls/apex/f?p=301:1:984994191235439http://www.reyestr.court.gov.ua/pls/apex/f?p=301:1:984994191235439)
2. Нікіфорова Т. І. Обставини, які пом'якшують покарання, за кримінальним правом України / Т. І. Нікіфорова. – Х: Харків юридичний, 2009. – С. 115
3. Кримінальні кодекси України 2001 та 1960 років: порівняльні таблиці/ Упорядники: Є. В. Фесенко, Я. Є. Фесенко. – К.: Істина, 2001. – С. 50
4. Сахнюк С. В. Теоретичні та практичні аспекти пом'якшення покарання за кримінальним законодавством України: Дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.08; - Запоріжжя, 2000. – 199 с.: Бібліогр.: С. 116
5. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності» від 15.04.2008 р.: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=270-17>
6. Долиненко Л. А. Практика назначения судами более мягкого наказания, чем предусмотрено законом/ Л. А. Долиненко// Проблемы борьбы с преступностью: Сб. научных трудов. – Омск: Омская высшая школа милиции МВД СССР, 1978. – С. 39
7. Мельник М. І. Призначення покарання: Лекція/ М. І. Мельник. – К.: Українська академія внутрішніх справ, 1994. – С. 20
8. Питецкий В. В. Назначение более мягкого наказания, чем предусмотрено законом/ В. В. Питецкий// Вопросы уголовной ответственности и наказания: Межвуз. сб. [Под ред. А. С. Горелика и др.]. – Красноярск: Изд-во Красноярского ун-та, 1986. – С. 157.

Федорак Л.М.

ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ СТАТТІ 691 КК УКРАЇНИ ДЛЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ

У даній статті висвітлено проблемні питання, у зв'язку із існуванням яких суди не застосовують або застосовують безпідставно ст. 691 КК України, а також розглядаються питання правового значення вказаної норми для призначення покарання в контексті впливу на нього обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Ключові слова: призначення покарання, пом'якшуючі обставини.

Федорак Л.Н.

ПРАВОВОЕ ЗНАЧЕНИЕ СТАТЬИ 69-1 УК УКРАИНЫ ДЛЯ НАЗНАЧЕНИЯ
НАКАЗАНИЯ

В этой статье выделены проблемные вопросы, в связи с наличием которых суды не применяют или применяют безосновательно ст. 691 УК Украины, а также рассматриваются вопросы правового значения соответствующей нормы для назначения наказания в контексте влияния на него обстоятельств, которые смягчают и отягчают наказания.

Ключевые слова: назначение наказания, смягчающие обстоятельства

Fedorak L.M.

LEGAL MEANING OF THE 69-1 ART. OF THE CRIMINAL CODE OF
UKRAINE FOR THE ASSIGNMENT OF PUNISHMENT

The present article deals with the existing problems with regard to which the courts either do not apply or groundlessly apply article 69-1 of the Criminal Code of Ukraine as well as it contains the questions of the legal value of the aforementioned rule for administering punishment influenced by aggravating and extenuating circumstances.

Keyword: assignment of punishment, softening circumstances.